

7. ročník konference Mladých demografů

Ve dnech 11. a 12. února 2016 se v prostorách Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze uskutečnil již 7. ročník konference Mladých demografů. Partnery akce se již tradičně stal SAS Institut Česká republika, Sociologický ústav AV ČR a Český statistický úřad. Konferenci dále podpořila katedra demografie a geodemografie, Geografická sekce a Studentská komora Akademického senátu Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Sdružení Mladých demografů nabízí pro studenty a absolventy demografie i příbuzných oborů možnost prezentování vlastních studií, příležitost k získání prvních konferenčních zkušeností v přátelském prostředí a především otevírá prostor k oborové a mezioborové diskuzi. Akce tak představuje jedinečnou možnost získání podnětů a postřehů od ostatních účastníků nejen z Česka, ale i ze zahraničí. Konference si již tradičně nevymezuje žádné specifické téma, naopak se snaží diskutovat různá aktuální témata a zohlednit široké možnosti uplatnění demografie.

Na letošní konferenci zaznělo téměř 20 ústních příspěvků, přičemž většinu prezentujících tvořili zástupci zahraničních vysokých škol a odborných institucí. Letošního ročníku se přitom nezúčastnili jen kolegové z Evropy (např. Dánska, Německo, Rumunsko, Řecko, Srbsko), ale i z Jižní Koreje, Kanady či Mexika. Ústní příspěvky byly doplněny o posterovou sekci, kterou tvořilo téměř deset příspěvků, autory byly především studenti katedry demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty UK v Praze. Jazykem konference byla opět angličtina.

Úvodního slova konference se ujala Klára Hulíková a následně vedoucí katedry demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty UK v Praze Jiřina Kocourková. Obě společně účastníky konference přivítaly, vyjádřily radost z početné zahraniční účasti, popřály všem příjemné (nejen) demografické zážitky a vyslovily přání „plodné“ diskuze nad příspěvky.

Příspěvky byly tematicky rozděleny do několika sekcí, po každé sekci následoval prostor pro krátkou diskuzi, která postupně přešla v delší neformální

debatu u kávy a malého občerstvení. Možnost k diskuzi se nabízela i během společného oběda nebo v průběhu neformálního večera, kterým byl zakončen první den konference.

Nejvíce příspěvků bylo jako vždy věnováno problematice úmrtnosti. *Denize Ponomarjova* (University of Latvia, Latvia) zahájila konferenci příspěvkem, který se zabýval **rozdíly v naději dožití a příčinách úmrtí dvou významných etnických skupin v Lotyšsku (Lotyšů a Rusů) v letech 2000–2014**. Otázku **naděje dožití ve zdraví v Moldávii** představila *Cristina Avram* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK), která připravila svůj příspěvek ve spolupráci s *Olgou Gagauz* (Center for Demographic Research, Moldava). Pozornost byla přitom věnována nejen odlišnostem podle pohlaví, ale i rozdíly mezi městskými a venkovskými lokalitami. Problematikou **konvergenčních a divergenčních tendencí úmrtnosti v okresech České republiky** se zabýval příspěvek *Dana Kašpara* a *Klára Hulíkové* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF). *Jonas Schöley* (Max-Planck Odense Center on the Biodemography of Aging, Denmark) přednesl příspěvek věnující se **prenatální, perinatální a postnatální úmrtnosti. Úmrtností dětí do 5 let na průjmová onemocnění na Haiti** se pak zabývala ve svém příspěvku *Isabelle Roy* (University of Montreal, Canada). Pozornost byla věnována několika faktorům, které mohou prevalenci tohoto onemocnění ovlivňovat (období, region, sezónnost, vybavení domácnosti).

Další příspěvky týkající se úmrtnosti byly spíše teoretického zaměření. *Martin Genz* spolu s *Matthiasem Börgerem* a *Ruřem Jochenem* (Ulm University, Germany) zaměřili svou pozornost na možnosti **využití klasifikačních rámců při třídění zemí světa podle vývoje úmrtnosti**. Důkazem souměrnosti věkové skladby populace (life lived) a rozložení zbývajících let života (life left) ve stacionární populaci se ve svém příspěvku zabývali *Francisco Villavicencio* (University of Southern Denmark, Denmark) a *Tim Riffe* (University of California, USA). K důkazu využívali především Lexisova diagramu. *Jorge González Guitérrez*

(El Colegio de México, Mexico) ve svém příspěvku představil problematiku **epistemologie nerovnosti v demografii na příkladu úmrtnosti**. *Emily Lines* (Max Planck Institute for Demographic Research, Germany) se zabývala **vzájemným vztahem mezi výzkumníky, zákonodárci, médii a šířením informací ve společnosti na příkladu problematiky stárnutí populace v Německu**.

Následující skupina ústních příspěvků byla věnována problematice plodnosti a populačního růstu. *Pavlos Baltas* spolu s *Byronem Kotzamanisem* a *Anastasií Kostaki* (Athens University of Economics and Business, Greece) vypracovali studii o **vlivu vývoje ekonomických indikátorů** (míra nezaměstnanosti, výše HDP) **na vývoj úrovně plodnosti** (úhrnná plodnost, věkově specifické míry plodnosti, průměrný věk matek při narození dítěte) v Řecku. **Vývoji očistěné úhrnné plodnosti ve Vojvodině (Srbsko) v letech 1953–2012 a jeho srovnání s vývojem plodnosti ve Velké Británii, Maďarsku a Ukrajině** se ve svém příspěvku věnovali *Teodor Čičevski* a *Daniela Arsenović* (University of Novi Sad, Serbia).

Dva příspěvky byly zahrnuty do sekce historické demografie. *Catalina Torres* (University of Southern Denmark, Denmark) svůj příspěvek věnovala **srovnání naděje dožití při narození v severských a v některých dalších evropských zemích v 19. století**. **Využitím pokročilých statistických metod** (analýza přežívání, Coxova regrese) **v historické demografii na příkladu města Jablonce** se ve svém příspěvku zabývaly *Ludmila Fialová*, *Klára Hulíková* a *Barbora Kuprová* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK).

Další část příspěvků by se dala zařadit pod sociální problematiku. Příspěvek *Véronique Deslauriers* (University of Montreal, Canada) byl věnován **reprodukčnímu zdraví dospívajících v subsaharské Africe**. Autorka si položila výzkumnou otázku, které faktory napomáhají a které naopak zabraňují snížení počtu těhotenství dospívajících dívek. *Esther Lee* a *Chulhee Lee* (Seoul National University, Korea) se ve svém příspěvku zaměřili na otázku toho, **jak přenášené normy o genderových rolích ovlivňují rozdělení domácích prací mezi korejské muže a ženy**. *Markéta Ivánková* (Ústav germánských studií, FF UK) se ve svém příspěvku zabývala **postavením žen ve středověké skandinávské společnosti**. Jako materiál ke svému studiu použila středověké islandské právní dokumenty.

Dva příspěvky byly prezentovány v sekci „demografické kontexty“. V této části konference prezentoval svůj příspěvek *Sergiu-Ionut Oltean* (Universitatea Babeş-Bolyai, Romania), který se zaměřil na **život a kulturu v Transylvánii v období dynastie Báthoryů**. **Život v Transylvánii z pohledu oblékání a celkově módy 20. století** pak ve svém příspěvku přiblížily *Anamaria Macavei* a *Maria-Daniela Stanciu* (Universitatea Babeş-Bolyai, Romania).

Na závěr prvního dne konference byla zařazena posterová sekce, která byla dále všem účastníkům přístupná i během druhého dne. *Pavel Bartoň* a *Luděk Šídlo* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK) ve svém příspěvku analyzovali **průměrný věk žen v České republice, které využily možnosti asistované reprodukce**. **Positivnímu vlivu délky kojení na dětskou úmrtnost v rozvojových zemích** se věnovali *Samuel Gbemisola*, *Oni Gbilahan* a *Akanni Akinyemi* (Covenant University, Nigeria). **Problematikou demografického stárnutí ve 21. století na příkladu srovnání České republiky, Švédska a Německa** se zabývala *Michaela Klápková* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK). **Zvyšující se prevalence onemocnění Diabetes mellitus v České republice na základě dat VZP** věnovala svůj příspěvek *Markéta Kocová* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK). *Jana Křesťanová* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK) se zabývala **rozvojem předškolního vzdělávání a finanční podporou rodin s dětmi v České republice v kontextu vývoje porodnosti po roce 1950**. Další poster, jehož autorem byla *Marie Kusovská* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK), se také věnoval problematice porodnosti v České republice v kontextu vzdělávání. Tentokrát byl příspěvek zaměřen na **vývoj porodnosti po roce 1990 a na problém kapacity základních škol**. *Barbora Laušmanová* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK) zaměřila svůj příspěvek na možnosti **využití demografické analýzy v řešení personálního složení managementu společností**. *Kateřina Podolská* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK) se zabývala otázkou **vlivu sluneční a geomagnetické aktivity na lidské zdraví, především na úmrtnost podle příčin úmrtí**. *Petra Tipková* (Katedra demografie a geodemografie, PŘF UK) pak věnovala svůj poster možnostem **využití demografické analýzy ve sportu**.

Již tradičně byly díky podpoře partnerů konference uděleny ceny pro nejlepší příspěvky. Cenu SAS Institutu Česká republika pro nejlepší příspěvek konference získal *Jonas Schöley*. Cenu Sociologického ústavu AV ČR pro nejlepší příspěvek se sociodemografickou tematikou obdržela *Esther Lee*. Vítězům byly uděleny diplomy a malé pozornosti od obou partnerů.

Velmi nás těší, že se opět podařilo zorganizovat pozitivně hodnocenou akci, která přinesla dva dny příjemné vědecké atmosféry, která se nesla ve velmi přátelském duchu, a také to, že se daří povědomí o konferenci stále více šířit nejen do jiných oborů, ale také do zahraničí a to i mimo Evropu. Důkazem toho byla letos poměrně početná mimoevropská účast. Závěrem bychom rádi poděkovali German Association for Demography a její odborné skupině Young Demographers za záštitu nad konferencí, všem výše jmenovaným partnerům akce za podporu

a drobné pozornosti pro všechny aktivní i pasivní účastníky konference. Velký dík patří také bistro Fair Food Club za vynikající občerstvení na neformální večer a samozřejmě také všem účastníkům a hostům konference.

V případě zájmu jsou všechny prezentace, postery i fotodokumentace konference umístěny na webové stránce sdružení Mladých demografů (<http://www.demografove.estranky.cz/en/articles/conferences/>). Na těchto stránkách je také možnost zapojit se do online diskuze k jednotlivým příspěvkům. Kromě webových stránek je možné sledovat aktuality sdružení na facebookovém profilu (<https://www.facebook.com/young.demographers>). Těšíme se na vás na příštím, již osmém, ročníku konference v roce 2017!

Klára Hulíková – Olga Kurtinová – Dan Kašpar –
Barbora Kuprová – Tereza Pachlová

Prof. Ing. Zdeněk Pavlík, DrSc. 85letý

Dne 31. 3. 1931 se v Praze narodil jeden z předních českých demografů Zdeněk Pavlík. Maminka Anna Pavlíková, rozená Pomahačová, byla učitelkou v mateřské škole a jeho tatínek Ferdinand Pavlík byl živnostníkem. Zdeněk Pavlík je ženatý a s manželkou Margitou mají dvě děti. Syn Ing. Petr Pavlík, M.A., CSc. je vysokoškolský učitel a dcera RNDr. Helena Pavlíková pracuje jako chemička.

Již od střední školy se Zdeněk Pavlík zajímal o problematiku demografie. Vysokoškolská studia ukončil v roce 1956 na Fakultě statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze. Svoji disertaci obhájil v roce 1962 na Ekonomickém ústavu ČSAV v oboru ekonomie na téma „*Otázky reprodukce obyvatelstva*“. Následně

v roce 1968 obhájil habilitační práci na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Zabýval se v ní problematikou „*Demografie Afriky*“. Titul Dr.Sc. získal v roce 1982 na Moskevské státní univerzitě, kde obhájil práci na téma „*Obščaja teorija razvitiya demografičeskich sistem*“. Titul profesor v oboru demografie získal v roce 1990 na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy.

Jeho profesní kariéra začala v letech 1956–1957, kdy po ukončení vysoké školy pracoval v Ústavu hygieny jako statistik. Následně v letech 1957–1963 působil jako vědecký pracovník Ekonomického ústavu ČSAV. V letech 1964–1968 se stal odborným asistentem na Přírodovědecké

fakultě UK. V letech 1968–1971 pracoval v Demografickém oddělení OSN v New Yorku. Po svém návratu do Československa v období 1971–2002 pracoval na Přírodovědecké fakultě UK. V roce 1990 zde založil katedru demografie a geodemografie, v období 1990–1999 byl jejím vedoucím. Od roku 2004 je emeritním profesorem na této katedře.

V letech 2004–2007 byl také děkanem Fakulty sociálně-ekonomické Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Od roku 2008 spolupracuje s CEVRO Institutem, kde působí jako profesor. Od stejného roku je také profesorem na katedře demografie Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze.

Profesor Pavlík absolvoval za svůj život řadu odborných stáží. Jmenujme alespoň Národní ústav pro demografická studia, Paříž, Francie, kde byl v roce 1963, v letech 1968–1971 v Demografickém oddělení OSN v New Yorku, USA. V roce 1970 působil také v Demografickém centru OSN v Káhiře v Egyptě. V roce 1978 pak na Moskevské státní univerzitě v SSSR a v roce 1993 na Université Louis Pasteur ve Strasbourgu, Francie.

Je také členem řady mezinárodních vědeckých organizací. Od roku 1964 byl členem International Union for the Scientific Study of Population, v letech 1982–1990 byl místopředsedou European Association for Population Studies. Od roku 1975 působí v Association internationale des démographes de la langue française. Je také zakládajícím členem i funkcionářem Československé/České demografické společnosti. V letech 1964–1968 byl jejím vědeckým tajemníkem, v období let 1977–1999 předsedou. Dále je členem řady dalších společností jako Česká antropologická společnost, Česká geografická společnost, Česká statistická společnost, Česká politologická společnost aj. Je dlouholetým členem redakční rady časopisu Demografie. Od roku 1964 je členem redakční rady časopisu Acta Universitatis Carolinae a v letech 1974–2005 byl jejím předsedou. Je spoluzakladatelem Demokratického klubu. Aktivně se účastní na vytváření oficiálních stanovisek Klubu, která jsou publikována v Dk-Dialogu.

Je autorem a spoluautorem řady publikací. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří bezesporu dosud používaná učebnice *Základy demografie* (Praha, 1982, spoluautorky J. Rychtaříková, A. Šubrtová).

Profesor Pavlík je autorem mnoha článků a studií vydaných jak v Česku, tak v zahraničí. Výčet publikací a významných studií byl již uveden v dřívějších medailoncích, nebudu ho zde tedy uvádět.

Z předchozího textu je jasné, že prof. Pavlík byl a dosud je velmi aktivní a jeho přínos pro rozvoj oboru demografie je nezpochybnitelný. Jeho zahraniční kolegové ho ne nadarmo nazývají demografický revolucionář.

Dovolím si zde také zopakovat slova *prof. Roubíčka*, který psal medailonek k sedmdesátým narozeninám prof. Pavlíka. I když je dnes prof. Pavlík o patnáct let starší, pořád má na svůj věk obdivuhodný elán a neutuchající chuť předávat svoje znalosti studentům. Jak již dříve poznamenali *Milan Kučera* a *Vladimír Roubíček*, Pavlíkova aktivita s rostoucím věkem spíše roste, nežli klesá. Zdeněk Pavlík byl ve svém životě velmi cílevědomý, již od mládí se zajímal o demografii. Předmět jeho zájmu byl široký. Jako první u nás ve svém „*Nástinu populačního vývoje světa*“ z poloviny šedesátých let minulého století uvedl *teorii demografické revoluce*. Byl také jedním z prvních, kdo po válce navazoval kontakty se zahraničními, především francouzskými kolegy.

To, že několik let pracoval v OSN, mu pomohlo rozšířit jeho mezinárodní kontakty, které pak využil pro rozvoj československé a české demografie.

Jako pedagog se prof. Pavlík zasloužil o to, že se na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy postupně s podporou *prof. Korčáka* vytvořil ucelený program studia demografie. Jeho zásluhou vznikla v roce 1990 katedra demografie a geodemografie. Také se podílel na tradici *Letních škol demografie*, založených na mezinárodním základě.

Zdeněk Pavlík ovlivnil velmi výrazně vývoj české demografie. Měl i své oponenty. Za jednoho z nich byl považován také jeho dlouholetý kolega a přítel Vladimír Roubíček. Kdo z nás však byl jejich vzájemné diskuzi přítomen, užíval si jejich oboustranné dobře rozmyšlené argumenty. Všichni přítomní pak z těchto diskuzí odcházeli obohaceni o nové nápady, poučení a povzbuzení k přemýšlení, nad nadnesenými problémy.

Dnes prof. Pavlík přednáší pokročilé kurzy Obecné demografie na katedře demografie Vysoké školy ekonomické v Praze. I přes jeho jako pedagoga úctyhodný věk musím konstatovat, že studenti naslouchají

přednáškám pana profesora rádi a oceňují jeho obrovský nadhled nad demografickou problematiku. I pro nás je jako kolega nepostradatelný a velmi si ceníme jeho názorů na problémy, které v oblasti demografie na katedře řešíme.

Přejeme prof. Pavlíkovi hodně zdraví, štěstí a pohody a ještě řadu aktivních let prožitých v relativně dobrém zdravotním stavu.

Jitka Langhamrová

Z České demografické společnosti

Únorový diskusní večer se věnoval tématu **Zdravotně rizikové chování mládeže**. V první části prezentace *Dagmar Dzúrová* (PřF UK v Praze) představila pracovní skupinu Centrum výzkumu zdraví, kvality života a životního stylu (GoeQol) a některé její projekty (Analýza vztahu zdravotně rizikového chování mládeže a socio-geografických determinant prostředí a Evropský školní projekt o alkoholu a jiných drogách (ESPAD – European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs). Na základě výsledků šetření ESPAD D. Dzúrová upozornila, že Česká republika figuruje na prvních místech v žebříčku prevalence kouření cigaret (2. místo), pití nadměrných dávek alkoholu (4. místo) a užití konopných látek (1. místo). Ve svém výzkumu se autoři zaměřili i na stanovení tzv. ochranných a rizikových faktorů. V druhé části přednášky vystoupil *Ladislav Kázmér* (PřF UK v Praze) s příspěvkem s názvem **Vnímání dostupnosti a prevalence užívání návykových látek u mladistvých**. Celkový společenský a ekonomický rozvoj, růst životní úrovně a změny v sociálně prostorové organizaci společnosti, mezi které patří např. procesy urbanizace, jsou často spojené i s vyšší dostupností a užíváním psychoaktivních látek. Čeští adolescenti jsou ve výše uvedených ukazatelích v evropském pohledu na špičce. Autor se proto s využitím dat z projektu ESPAD 2011 věnoval sociálně prostorovým nerovnostem v percipované dostupnosti marihuany, a to jak na úrovni mezinárodní – evropské, tak vnitrostátní – české. Zároveň se s pomocí metod víceúrovňového modelování a jednoduché path analýzy zaměřil na efekt vyšší dostupnosti marihuany na riziko jejího pravidelného užívání mladistvými.

Na březnovém diskusním večeru vystoupil s tématem **Faktory plodnosti a regionální diferenciace plodnosti v České republice po roce 1991** *Roman Kurkin* (ČSÚ, PřF UK). V prezentaci se autor zabýval faktory, které ovlivňují intenzitu plodnosti v České republice od 90. let 20. století až do současnosti. Nejdříve diskutoval faktory, které jsou zjištělné ze sčítání lidu (zaměstnanost, vzdělání, rodinný stav, národnost, náboženské vyznání). Následně se věnoval regionální diferenciaci plodnosti, která se sice v Evropě snižuje, ale přesto existují podstatné rozdíly. Mezi faktory, které ovlivňují regionální diferenciaci, patří socioekonomické, sociogeografické a sociokulturní faktory (ty v některých oblastech ČR intenzitu plodnosti značně snižují). Při své analýze využil data ze sčítání lidu 2011, ale upozornil i na řadu nevýhod těchto dat (srovnatelnost, nezjištěné hodnoty). Pomocí několika grafů posluchačům shrnul vývoj kohortní i úhrnné plodnosti, diferenční kohortní plodnosti i regionálního aspektu. V závěru prezentace se věnoval také vlivu charakteristik osob na počet závislých dětí.

Poslední diskusní večer ČDS v tomto akademickém roce byl věnován tématu **Dostupnosti zdravotní péče v ČR v závislosti na geodemografických charakteristikách obyvatelstva**. *Martin Novák* (PřF UK v Praze), autor studie, nejdříve posluchače informoval o vymezení tématu. Svou studii omezil na ambulantní, primární a sekundární zdravotní péči, v případové studii se věnoval konkrétně ambulantní diabetologické péči. Dále upozornil na problém definice pojmu dostupnost, kterou lze vnímat z několika úhlů pohledu (geografická, časová, ekonomická, kapacitní atd.), ve své studii ale zohledňoval dostupnost časovou, tj.

dobu dojezdu. Vzhledem k tomu, že ÚZIS nedisponuje daty v dostatečném detailu, byla použita i data VZP, jakožto pojišťovny s největším počtem pojištěnců (věková struktura pojištěnců zhruba odpovídá věkové struktuře populace ČR, pouze je větší počet pojištěnců ve vyšších věkových skupinách na úkor mladších). Ve své analýze autor pracoval se dvěma modely: 1 – bez lékařů v důchodovém věku a 2 – péče v horizontu 10 let. V případové studii zaměřené na diabetologické ambulance bylo prokázáno, že v současné době je dostupnost dobrá (výjimkou je několik málo obydlených oblastí v blízkosti hranic).

Model 1 ale odhalil, že hrozí riziko špatné dostupnosti v Karlovarském kraji, model 2 odhalil riziko také v Karlovarském kraji a zároveň v kraji Královéhradeckém. Ideálním řešením by bylo přemístění několika lékařů z míst, kde jich působí velké množství, do míst, kde by mohli v budoucnu chybět, alespoň s využitím částečných úvazků.

Všechny prezentace z diskusních večerů ČDS naleznete na: <https://www.natur.cuni.cz/geografie/demografie-a-geodemografie/ceska-demograficka-spolecnost/diskusni-vecery-1/prezentace-ke-stazeni>.

MP

Zástupci Přírodovědecké fakulty na konferenci Americké populační asociace

Konference Americké populační asociace (Population Association of America) je jednou z největších a nejvýznamnějších akcí demografů na celém světě. Každoročně se koná na různých místech USA, letošní hostil Washington D.C., a vždy se během ní setká několik tisíc demografů a populačních expertů. Navzdory velikosti akce a množství účastníků se tradičně v rámci těchto konferencí daří organizovat jednotlivé sekce tak, aby byly zaměřeny relativně úzce a umožnily tak bohatou a relevantní diskusi k tématu. Zároveň je díky tomu možné se seznámit s aktuálním výzkumem a jeho pokroky v rámci specifických demografických oblastí. Vzhledem k významu těchto PAA konferencí jsme vždy rádi, pokud čeští zástupci mají možnost osobně se jich účastnit. V letošním roce se podařilo dosáhnout skutečně mimořádného zastoupení členů i doktorských studentů katedry

demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy.

Konference v letošním roce probíhala především ve dnech 31. března až 2. dubna, ale již před oficiálním zahájením bylo možné se účastnit mnoha tematických či prakticky laděných workshopů a seminářů. Celý program konference sestával z neuvěřitelných více než 220 tematických sekcí ústních příspěvků a 11 posterových sekcí. Katedru demografie a geodemografie na konferenci zastupovali vedoucí katedry Jiřina Kocourková, Anna Šťastná, Klára Hulíková, Barbora Kuprová a Dan Kašpar (oba studenti doktorského studia Demografie).

Jiřina Kocourková a Anna Šťastná prezentovaly poster **Low Fertility in the Czech Republic: Did the Country Miss Out on the Optimal Time for Fertility Recuperation?**¹⁾ s výsledky provedené analýzy úrovně

1) Financováno z grantu GAČR č. 15-09443S – Risks of Childbearing Postponement: A New Role for Family Policies? / Rizika odkladu rodičovství: Nová role rodinné politiky?

a vývoje plodnosti v České republice v kontextu opatření populační politiky. Autorky mj. dospěly ke zjištění, že generacím žen blízcích se konci svého reprodukčního období se nepodařilo zcela naplnit své reprodukční záměry. Tento fakt byl porovnán se situací ve Francii, vyznačující se větší stabilitou opatření populační politiky.

Další prezentovaný poster, nazvaný **What Stood Behind the Length of the Birth Intervals in the Past: Case Study of Jablonec Nad Nisou (Czech Lands) from the 17th to 19th Century**²⁾, představil výsledky aktuálního výzkumu v oblasti historické demografie. Jeho autorkami byly *Ludmila Fialová, Klára Hulíková a Barbora Kuprová*. Za využití moderních analytických přístupů, především analýzy přežívání a Coxovy regrese, se podařilo odhadnout vliv hlavních faktorů časování plodnosti v období 18. století v oblasti Jablonce nad Nisou, odkud pocházela zpracovaná individuální data z farních matrik. Ukázalo se, že klíčovou roli sehrávala především úroveň kojenecké úmrtnosti dítěte předchozího pořadí, věk matky nebo celkový počet dětí narozených v rodině.

Metodicky byl laděný poster **Parametric Mortality Smoothing: Deciding on the Optimal Method**³⁾, jehož autory byli *Klára Hulíková, Boris Burcin, Tereza Pachlová a Dan Kašpar*. Představené výsledky vychází z dlouhodobějšího výzkumu, který také v rámci katedry demografie a geodemografie probíhá, a který v minulosti vyústil např. ve vývoj demografického software DeRaS (<http://deras.natur.cuni.cz/en/>). Tento software byl využit i v rámci přípravy prezentovaného posteru, který byl zaměřen především na vzájemné porovnání vhodnosti jednotlivých nejčastěji používaných parametrických funkcí vyrovnávání věkově specifických měr úmrtnosti. Za využití dat z Human Mortality Database a aplikace např. multino-mické logistické regresní analýzy se podařilo doložit,

že vhodnost jednotlivých funkcí se může měnit v závislosti na specifických charakteristikách studované populace – klíčová je především celková úroveň a věkové rozložení měr úmrtnosti.

Kromě tištěných posterů byl v rámci konference prezentován i ústní příspěvek **Possibilities of Study of the Mortality Convergence and Divergence: Case-Study of the Post-Communist Countries' Approach to the Rest of the Developed World**⁴⁾. Jeho autory byli *Dan Kašpar, Klára Hulíková a Pavel Zimmermann* (Vysoká škola ekonomická v Praze). V rámci prezentace se podařilo představit vybrané grafické i analytické přístupy ke studiu i popisu vývoje konvergence v oblasti úmrtnosti. K ilustraci byla využita data z Human Mortality Database a byla hodnocena jak celková variabilita úrovně úmrtnosti v různých věcích v evropských státech, tak i možnost studia konvergence zvoleného státu k ostatním vyspělým státům světa. Příspěvek byl zařazen do sekce zaměřené na tematiku vizualizace demografických dat (Visualizing Demographic Data). Jednalo se o relativně nové téma v rámci konference tohoto typu, ovšem i zájem účastníků o tuto sekci doložil jeho aktuálnost, význam i rychlý rozvoj a možnosti aplikace.

Detailní program konference i abstrakty jednotlivých příspěvků jsou dostupné na webové stránce: <https://paa.confex.com/paa/2016/meetingapp.cgi/Home/0>. Celkově lze konstatovat, že letošní konference PAA se celá nesla ve velmi přátelském duchu, kde kromě odborné diskuse byl prostor i na neformální setkání nebo navazování pracovních či osobních kontaktů. Právě možnost diskuse a vysoká úroveň většiny příspěvků představuje motivaci i nové nápady pro další práci, stejně jako užitečné zkušenosti pro nás všechny.

Klára Hulíková

2) Financováno z grantu GAČR č. 15-19601S – The Early Stage of Transformation of the Reproductive Behaviour in Bohemia from the Second Half of the 18th Century to the End of the 19th Century / Počátky transformace reprodukčního chování obyvatelstva Čech od poloviny 18. do konce 19. století.

3) Financováno z grantu GAČR č. P404/12/0883 – Cohort Life Tables for the Czech Republic: Data, Biometric Functions, and Trends / Generační úmrtnostní tabulky České republiky: data, biometrické funkce a trendy.

4) Financováno z grantu GAUK č. 163015 – Theoretical and analytical approaches of demography to convergence and divergence tendencies of mortality / Teoretické a analytické přístupy demografie ke konvergenčním a divergenčním tendencím úmrtnosti.

Jubilejní XV. konference o rodinné politice v Senátu PČR

Dne 2. května 2016 se v prostorách Senátu PČR uskutečnila již XV. mezinárodní konference o rodinné politice, tentokrát na téma **Průsečíky generací z pohledu rodinné politiky**. V kontextu rostoucí potřeby zajištění důstojného života ve stáří stále početnějším ročníkům seniorů bylo záměrem přivést pozornost odborníků na roli rodiny a současně na to, že i senioři mají co poskytnout mladším generacím jak v rámci rodiny, tak v celospolečenském měřítku. Podpora seniorů a vztahy mezi generacemi nejsou novým tématem v rámci těchto konferencí. Např. v roce 2009 byla senátní konference nazvána **Rodinná politika jako nástroj, který umožňuje a podporuje mezigenerační solidaritu**. V hodnocení předchozích čtrnácti konferencí *P. Michalová (2015)*¹⁾ poukazuje na to, že senátní konference reflektují sociální dopady demografických změn výrazným zaměřením na mezigenerační vazby a solidaritu ve společnosti.

Letošní konference byla opět pořádaná Výborem pro zdravotnictví a sociální politiku Senátu Parlamentu ČR a Národním centrem pro rodinu ve spolupráci s Asociací center pro rodinu a vídeňským Institutem pro manželství a rodinu. Nabídla možnost nahlédnout téma vztahu generací z různých úhlů a v širokém sociálním či ekonomickém, ale především psychologickém a morálním kontextu. Při jistém zjednodušení lze říci, že příspěvky se týkaly nejen vztahu starších a mladších generací, ale vztahu trojčlenného: starší generace – mladší generace – společnost (stát). Vystoupeními se navíc převážně táhla i další společná nit – proměny společnosti jako celku a v tomto rámci proměny vztahů uvnitř rodiny a rodiny vůči společnosti. Volně tak bylo navázáno na loňskou konferenci věnovanou hodnotám spjatým s rodinou (viz *Oujezdská, 2015*²⁾). Organizáto-

rům se podařilo propojit pohledy odborníků různých oborů a specializací, stejně jako hodnotící odborné pohledy a zkušenosti z praxe.

Úvodem vystoupili jednak představitelé Senátu PS ČR – Milan Štěch a Ivana Cabrnová a jednak za spolupředatele Günter Danhel z vídeňského Institutu pro manželství a rodinu. *M. Štěch* zmínil vysokou míru skepse dnešních seniorů, jejíž důvody spatřuje mj. v proměnách rodiny. Ty způsobují, že mnozí senioři se cítí opuštěni, či vyloučení ze společnosti. Jako příklad pomoci společnosti zmínil podpurné akce na lokální úrovni. Konkrétním příkladem na to navázala *I. Cabrnová*. Jako nástroje podpory seniorů mj. zmínila dobrovolnické aktivity a přístup vlastní rodiny seniora. *G. Danhel* připomněl, že tato konference pořádaná v Senátu a jejich 14 předchůdkyň mají jeden společný cíl – přispět ke zlepšení strukturálního rámce pro rodiny. Upozornil na průřezovost rodinné politiky a nutnost společného působení všech aktérů, počínaje státem, přes další instituce až po samotné rodiny. Poukázal na potřebnost diskusí a mezinárodní výměny zkušeností pro poučení z těch dobrých i vyvarování se chyb těch méně dobrých. Podle něj je budoucí vývoj společnosti závislý na demografickém vývoji a na tom, jak se v jeho kontextu podaří prosazovat spravedlnost a společné štěstí.

Jiřina Šiklová v příspěvku **Mladí versus staří** představila krátký historický exkurz o vývoji rodiny, rodinných hodnot a zejména institucionálního zázemí života rodin. Jeho rozvoj znamenal přebírání některých rodinných funkcí, a tím též snižování odpovědnosti rodin a jedinců za sebe sama. Přednesla též úvahy nad tím, co dnes jsou a znamenají takové jevy jako rod (historie rodu) či generace, jejichž význam se mění. V procesech individualizace se vytrácí

1) Michalová, P. 2015. Jsme stále na počátku? Ohlédnutí za čtrnácti ročníky konferencí o rodinné politice. *FORUM sociální politiky*, 9 (4), s. 28.

2) Oujezdská, M. 2015. Rodinná politika – jaké hodnoty a principy hledáme. *FORUM sociální politiky*, 9 (3), s. 29.

kontinuita života rodin i dorozumění a porozumění mezi generacemi.

Jürgen Borchet, soudce z německého Darmstadtu, se představil jako kritik německé rodinné politiky posledních let, kterou obviňuje z poklesu porodnosti, rostoucí chudoby dětí a poklesu jejich vzdělanosti. V příspěvku **Soudržnost generací a sociální stát** kritizuje vývoj sociálního státu, který se svým způsobem obrací proti rodinám tím, jak ustupuje od vyváženého propojení principů solidarity a subsidiarity. Vytváří tím svobodu bez zodpovědnosti, což je jednou z příčin rozpadu tradičních rodinných vazeb a oslabení soudržnosti generací. Další je oddělení práce pro trh od rodinného života. Borchet dále kritizuje asymetrický politický systém působící na úkor dětí.

Další zahraniční přednášející, Klaus Zeh, prezident Deutscher Familienbund, odvodil svůj příspěvek **Čas pro rodinu – politika času** od sedmé německé zprávy o rodině, jejímž centrálním tématem je čas, zejména čas pro rodinu, čas na děti. Zabýval se otázkou, zda má společnost nějak „odměňovat“ péči o dítě v domácnosti (nebo jen dotovat rodiny, které využívají nerodinnou předškolní péči) a proč je společnost (stát) nedůvěřivá k výchově v rodině, jejímž cílem je i zabezpečení seniorů jejich potomky. Kritizoval „technicistní“ přístup politiků k tvorbě právního zázemí rodin. Proti tomu postavil snahy a cíle Deutscher Familienbund, který se orientuje na posilování rodin a jejich soudržnosti. Analyzoval obousměrnou mezi-generační podporu s důrazem na potřebu a hodnotu času věnovaného rodině.

Dana Sýkorová z Filozofické fakulty Univerzity Palackého přednesla sociologický příspěvek na téma **Rodinné generace: setkávání a/nebo mínění?**, založený na empirických výzkumech. Ty ukazují na trvalou potřebu souzáležitosti mezi generacemi v rodině, ač se její projevy proměňují. Sýkorová ukázala na obousměrnost pomoci, nicméně vykazující prvky určitého vychýlení (čeští senioři podporují své děti až do dospělosti a současně mívají sklon je omlouvat, když pro pracovní vytíženost omezují reciproční podporu svých rodičů). Dnešní rodiče ve středním věku

řeší konflikt mezi loajalitou k rodičům a k vlastní prokreaci rodině.

Ředitel spolku Život 90, Jan Lorman, se podrobněji zabýval tím, co různě zaznělo ve všech předchozích příspěvcích – **Solidaritou české pečující rodiny**. Po připomenutí vysokého počtu neformálních pečovatелů a seniorů, o něž se starají rodinní příslušníci, zaměřil svůj příspěvek na otázku, nakolik má stát intervenovat do péče o stárnoucí rodiče a jaký je vztah mezi autonomií rodiny a solidaritou společnosti. Generaci, na níž leží tíha péče, nazývá „generací uprostřed“ (oproti přejatému termínu sendvičová), a zabývá se jejím zatížením péčí ve smyslu fyzickém a psychickém i časovém (s využitím práce Jeřábek a kol., 2005³). J. Lorman dále zevrubně analyzoval složitou síť motivací pečujících osob a jak do jejich osobního života tato péče zasahuje. Porovnával pozitiva a negativa jak neformální, tak formální péče. Zmínil i závažnost problematiky násilí na seniorech. Dále seznámil účastníky s typologií prarodičovství (podle Hasmanové-Marhánkové, 2013⁴), tedy formami péče seniorů poskytované mladším generacím v rodině. Na závěr formuloval 15 doporučení, jak umožnit seniorům „žít déle doma“.

Marie Oujezdská, ředitelka Národního centra pro rodinu nazvala svůj příspěvek **Výzvy pro rodinnou politiku** a reagovala v něm dle svých slov na výzvy jak samotného tématu konference, tak směřování rodinné politiky. Politiku stárnutí označila za jednu z nejmladších oblastí celkově mladé české rodinné politiky. Podtrhla, že politika stárnutí se dotýká i vytváření předpokladů pro soužití generací s cílem vzájemně se poznávat, nacházet společná témata. Svůj příspěvek vymezila jako „pohled na stávající opatření rodinné politiky z pohledu potřeby času pro utváření vztahů v rodině“. Čas, podobně jako K. Zeh, chápe jako hodnotu, tedy měřítko štěstí a spokojenosti. Přitom se ho rodinám nedostává, protože ho ve velké míře pohlcují pracovní aktivity jejich členů, jakkoliv v „dobré víře“ zaměřené na vlastní úspěch a blaho jejich nejbližších. Vzniká „časová chudoba“, kterou je dle autorky obtížnější vymýtit, než materiální chudobu. Přitom

3) Jeřábek, H. a kol. 2005. *Rodinná péče o seniory*. Praha: UK FSV CESES.

4) Hasmanová-Marhánková, J. 2015. "Být dobrou babičkou" – normativní očekávání spojená s rolí babičky v současné české rodině. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 51 (5), s. 737–760.

současný trend k podpoře zaměstnanosti rodičů jako nástroje snižování materiální chudoby zvyšuje chudobu časovou. M. Oujezdská říká, že „snahy o zvýšení ekonomické aktivity pečujících rodičů, nejčastěji matek, ve své podstatě vyjadřují neuznání společenské hodnoty výchovné péče“. Závažnost časové chudoby zvýrazní nutné chápání času nejen jako prostoru pro obnovu vlastních sil, ale jako prostředku umožňujícího mezigenerační předávání hodnot. Kromě dalších nástrojů rodinné politiky M. Oujezdská navrhuje tři opatření podporující a oceňující mezigenerační vztahy: opatření související se společenským uznáním

významu neplacené práce; vzdělávací programy pro rodiče a seniory pro posilování výchovných kompetencí a kompetencí pro vytváření stabilních partnerských a mezigeneračních vztahů; aktivity podporující vzájemné setkávání a předávání tradic a hodnotových vzorců. Hledisko důležitosti času pro budování vztahů patří do kategorie záměrů podporujících udržitelný rozvoj společnosti.

Přehled všech konferencí na: <http://www.rodiny.cz/nae-akce/senatni-konference>.

Věra Kuchařová

SOCIOLOGICKÝ ČASOPIS CZECH SOCIOLOGICAL REVIEW 2016, ROČNÍK 52, ČÍSLO 2

STATI

Eva Krulichová | Kdo se obává kriminality a jak tyto obavy ovlivňují důvěru ve vybrané společenské instituce v České republice?

Laura Fónadová, Tomáš Katrňák | Etnická homogamie na Slovensku v letech 1992 až 2012

Jiří Mertl | Vše v rámci trhu, nic proti trhu, nic mimo trh: neoliberální devianti a dohled nad nimi skrze sociální pomoc

Miloš Delín, Pavel Pospěch | Komodifikace venkova a utváření identity regionu

Sociologický časopis / Czech Sociological Review

Recenzovaný oborový vědecký časopis vydávaný Sociologickým ústavem AV ČR, v.v.i.

Přináší zásadní stati rozvíjející českou sociologii.

Obsah časopisu (od roku 1993) je uveřejněn na internetu na URL <http://sreview.soc.cas.cz>

Vychází 6x ročně (4x česky, 2x anglicky).

Cena jednoho výtisku bez DPH je 85 Kč. Předplatné na rok je 510 Kč.

Informace o předplatném a objednávky vyřizuje:

Sociologický časopis/Czech Sociological Review – redakce,

Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel. 221 183 217–218,

fax 222 220 143, e-mail: sreview@soc.cas.cz